

„Children's Hearings”

(Gyermekek és fiatalok meghallgatásának skót rendszere)

Történeti előzmények

A gyermek-meghallgatások rendszere (a „Children's Hearings” fordítható tárgyalásnak, pernek is, de épp az eljárás humanizált volta miatt maradtam meg a szó szerinti fordításnál) azon radikális változtatások egyike, melyeket a *Skót Szociális Munka Törvényével* (Social Work [Scotland] Act), 1968-ban vezettek be Skóciában.

1971 áprilisától a meghallgatások vették át a bíróságoktól a 16 év alatti életkorú bűnelkövetőkért és a gondozásra vagy védelemre szoruló fiatalokért érzett állami felelősség döntő részét.

Az új rendszer alapelveit a Gyermek- és Fiatalok Problémáival Foglalkozó Bizottság, a Kilbrandon Committee dolgozta ki 1964-ben. Megállapítása szerint a gyermekeknek – függetlenül attól, hogy elkövetek-e valamilyen szabálysértést vagy bűncselekményt, avagy csupán gondozásra vagy védelemre van szükségük – a szociális és személyes védelem vonatkozásában azonos szükségleteik, igényeik vannak. A Bizottság szerint a *Fiatalok Bírósága* (Juvenile Court) alkalmatlan arra, hogy e problémákkal foglalkozzon, mert sikertelenül igyekszik vegyíteni a büntető és a gondozó funkciókat. Ezért a Kilbrandon Bizottság e funkciók szétválasztását ajánlotta: javasolta a vita tárgyát képező esetek bírósági hatáskörben tartását, és a gondozást igénylő esetek meghallgatási rendszerének kialakítását.

Ezáltal egy új, a világon egyedülálló gyermekvédelmi rendszer jött létre, s így az ellátás jellegére vonatkozó döntés a meghallgatások felelősségi körében került.

A *Skót Szociális Munka Törvénye* rögzíti azokat a helyzeteket, melyek esetén meghallgatás vehető igénybe. Ezek az alábbiak lehetnek: a gyermek

– valamely okból kikerült a szülők felügyelete alól,

– bizonyíthatóan ki van téve valamely erkölcsi veszélynek,

– a szülői gondoskodás hiányának következtében szükségtelen szenvedés, súlyos egészségkárosodás vagy fejlődési lemaradás tapasztalható nála,

– fizikai sérüléssel vagy szexuális bántalmazással járó erőszak áldozata,

– kerüli az iskolát,

– kábítószerzik,

– bűncselekményt követett el.

16 éves kor alatti gyermekek ellen csak abban az esetben indítható bünvádi eljárás, ha olyan súlyos bűncselekmények, mint a gyilkosság vagy az élet elleni bűncselekmények gyanúja merül fel, illetve, ha olyan cselekményekbe keverednek bele, hogy a gépkocsi-vezetésre való alkalmatlanság lehetősége is felmerül. Még a fenti esetekben sem indul automatikusan eljárás ellenük, hanem – ahol azt a közérdek megengedi – a főügyész (Procurator-Fiscal) átteszi az ügyet egy bírósági szakértőhöz (Reporter). A szakértő joga eldönteni, hogy az ügyet meghallgatásra utalja-e, vagy bírósági hatáskörbe adja.

Ha a gyermek ügyét bíróság vizsgálja, akkor is van mód arra, hogy a bíróság maga utalja át az ügyet meghallgatásra, annak érdekében, hogy a lehetséges legjobb megoldásra ott tegyenek javaslatot. A bíróság ezen javaslat mérlegelése után, vagy bizonyos esetekben minden előzetes tanácskérés mellőzéseivel, egyenesen átteheti az ügyet meghallgatásra.

A „szakértő” (Reporter)

Azokról a gyermekekről, akik esetében valószínűsíthető, hogy szükség lesz kötelező gondozásba vételükre, minden jelzés a szakértőhöz fut be. A leggyakrabban a rendőrség szignalizál, de más szervezetek jelzései is gyakoriak (szociális munkások, iskolák). Nemcsak szervezetek, hanem gyakorlatilag bárki jelezhet általa észlelt problémákat a szakértőnek.

A szakértőnek kötelessége az ügyben egy tényfeltáró vizsgálatot lefolytatni, s csak an-

nak eredményeképpen döntheti el, hogy egyáltalán szükséges-e bármilyen lépést tenni a gyermek érdekében, és ha igen, milyent. Legelőször is azt kell mérlegelnie, hogy elegendő tény áll-e rendelkezésére a jelzés megalapozottságának eldöntéséhez, és csak azután dönthet atekintetben, vajon olyan ügyről van-e szó, melyben már az első tanúvallomások alapján is bizonyítottnak látszik a kötelező intézkedések meghozatalának szükségessége.

A szakértő törvényes joga a folyamat következő lépéséről, az alábbi lehetőségek közül választva, dönteni:

– dönthet úgy, hogy további lépésre nincs szükség. Döntéséről a gyermek és a szülők tájékoztatást kapnak. Egyáltalán nem ritka, hogy a különböző szabálysértési ügyekben a szakértő személyesen közli döntését, és egyúttal figyelmezteti is a gyermeket a jövőben tőle elvárt viselkedésre.

– átadhatja az ügyet a helyi önkormányzatnak azzal a kéréssel, hogy az önkormányzat szociális hivatala informális eszközök igénybevitelével adjon a gyermek számára megfelelőnek tartott tanácsot, útmutatást, segítséget.

– ha véleménye szerint kötelező jellegű beavatkozásra van szükség, akkor meghallgatásra teheti át az ügyet.

A „gyermek-esküdtészek” (Children's Panel)

A gyermek-esküdtészek sokféle foglalkozási, szomszédsági és jövedelmi helyzetű csoportból rekrutálódnak. A részvétel önkéntes. A gyermek-esküdtészek ülnökei széles körű gyermeknevelési tapasztalatokkal rendelkeznek, élénken érdeklődnek a gyermekek ügyei iránt, és mind a gyermekekkel, mind szüleikkel képesek kommunikálni, együttműködni. A férfiak és a nők aránya hozzávetőlegesen megegyezik, a tagságnak nincsen sem alsó, sem felső életkori határa. (Mindazonáltal ritka a 20 évesnél fiatalabb, vagy a 60 évesnél idősebb ülnök.)

Az ülnököket egyrészt mindenre kiterjedő, csoportos előkészítő képzésben részesítik, másrészt szolgálati idejük teljes időtartama alatt arra is lehetőséget adnak nekik, hogy a szolgálat belső képzést nyújtó csoportjaiban tudásukat és készségeiket gyarapítsák.

A gyermek-esküdtészeki ülnökök megbízásukat (vagy annak megújítását) Skócia ál-

lamminiszterétől kapják. A kiválasztás a helyi (skót, és az északi szigeteki) *Gyermek-esküdtészek Tanácsadó Bizottságának* (Children's Panel Advisory Committee = CPAC) feladatkörében tartozik. A CPAC által alkalmazott kiválasztási eljárás a jelentkezési lap kitöltéséből, majd egyéni és csoportos beszélgetésekből áll. Az ülnöki feladatkörre történő megbízás legfeljebb 5 évnyi időtartamra szólhat, de a CPAC ajánlására meghosszabbítható. Skóciában 1 750 ülnököt tartanak nyilván.

A „gyermek-meghallgatás” (Children's Hearings)

A gyermek-meghallgatás fóruma egy, a gyermekek szükségleteiről döntő, 3 tagú laikus bíróság.

Meghallgatásra csak akkor fogadnak el ügyeket, ha:

– mind a gyermek, mind a szülők elfogadják a szakértő által megfogalmazott tényállást; vagy

– annak csupán egy részét fogadják el, de a gyermek-esküdtészek mégis úgy látja, hogy a meghallgatástól – ennek ellenére is – várható eredmény.

Abban az esetben, ha a tényállást bármely fél nem fogadja el, vagy a gyermek nem érti meg azt, a gyermek-esküdtészek mégis úgy látja, hogy a meghallgatástól – ennek ellenére is – várható eredmény.

Abban az esetben, ha a tényállást bármely fél nem fogadja el, vagy a gyermek nem érti meg azt, a gyermek-esküdtészek köteles a szakértőt arra utasítani, hogy a tényállás megalapozottságát illetően kérje a megyei főispán (sheriff) döntését. Ha az megalapozottnak tartja a tényállásnak akár csak egyetlen részét is, akkor vissza utalja az ügyet a szakértőnek, annak érdekében, hogy ez utóbbi megtegye a meghallgatáshoz szükséges előkészületi lépéseket.

Az 1968-as *Szociális Munka Skót Törvényében* rögzített néhány speciális esetben a gyermeket – ideiglenes intézkedésként – átmeneti elhelyezésben részesítik. Az átmeneti elhelyezés nem tarthat 21 napnál tovább. Ezen idő alatt meg kell tartani a meghallgatást. Meghatározott bírósági eljárások során a meghallgatás elnöke, vagy a megyei főispán gondnokot jelölhet ki a gyermek érdekeinek védelme céljából, ha úgy érzi, hogy az eljárás során a gyermek és a szülők között érdekösszeütközés várható.

Megjelenési kötelezettség a meghallgatások alkalmával

A meghallgatást általában a gyermek lakókörnyezetében tartják. A meghallgatásnak helyet adó terem hétköznapi, informális. A résztvevők általában egy kör alakú asztalt ülnek körbe. A gyermeknek legtöbbször személyesen is meg kell jelennie. A meghallgatáson szülehet olyan döntés, hogy a gyermek az eljárás egyes szakaszaiban, vagy akár egész folyamatában egyáltalán ne legyen részt – pl. ha az a gyanú merül fel, hogy a részvétel számára hátrányos vagy egyenesen káros következményekkel járhat. A legfontosabb, hogy a meghallgatáson mindkét szülő jelen legyen, hogy mindkettő részt vehessen a férj, a feleség, a gyermek és a család egyéni és közös problémáinak megvitatásában, és segíthesse a meghallgatást egy kölcsönösen elfogadható döntés meghozatalában. A szülők megjelenése törvénynél fogva kötelező, távollmaradásuk bírság kiszabásának vagy bűnvádi eljárás indításának jogkövetkezményeivel járhat. A szülők akár közösen, akár külön-külön is fogadhatnak olyan képviselőt, aki a meghallgatáson segíti őket. A gyermeknek is van joga képviselőt fogadni, de e jog sem a szülőket, sem a gyermeket nem mentesíti a személyes megjelenés kötelezettsége alól.

Bár a meghallgatás magánjellegű, a sajtó jelen lehet a folyamatban, azonban semmilyen, a média által közzétett információ sem fedheti fel a gyermek kilétét. Az elnök engedélyével egyéb személyek is jelen lehetnek, de senkinek nem adható ki engedély, hacsak nem érintett az ügyben vagy az ülnöki rendszer működésében. A meghallgatás tehát *kiscsoport-ülésnek* tekinthető, amely informális módszerekkel igyekszik mind a gyermeknek, mind a szülőnek önbizalmat adni ahhoz, hogy a közös döntésben maradéktalanul részt vehessen.

A meghallgatás feladata, hogy döntsön a gyermek érdekét legjobban szolgáló gondozást illetően. A meghallgatás számára az Önkormányzat Szociális Hivatala (Social Work Department) beszámolókat készít a gyermek személyéről és családi háttéréről. Ahol szükségesnek látszik, ott a gyermek iskolájától is véleményt kérnek. Orvosi, pszichológiai, pszichiátriai szakvélemények is kérhetők. A meghallgatás aprólékosan megvitatja a család helyzetét a szülővel, a gyermekkel, az esetleg jelen lévő képviselőkkel, szociális munkással, pedagógussal. Mivel a

meghallgatás a gyermek hosszútávú jólétének előmozdításában érdekelt, ezért a család helyzetének széles körű áttekintésére van szükség. A születendő döntések alapvetően a gyermek érdekeit kell szolgálni. A döntéseknek nem szabad közvetlenül azokra a cselekményekre utalniuk, amelyek alapot teremtettek a meghallgatási folyamat beindítására. Például a meghallgatás döntése lehet, hogy egy viszonylag súlyos bűncselekményt elkövetett gyermek továbbra is saját családjá körében maradjon, és ne emeljék ki onnan, mert az ő személyes gondjaival helyben jobban tudnak foglalkozni, valamint a felmerülő gondozási igényeket elegendő helyi erőforrások a gyermek lakókörnyezetében rendelkezésre állnak avagy kialakíthatóak. Előfordul, hogy a gyermek által elkövetett tett csekély súlya ellenére családon kívüli időleges elhelyezésben állapodnak meg, ha nyilvánvalóvá válik, hogy a gyermek problémáinak fő oka épp a családi háttér, és a meghallgatás úgy véli, hogy ez szolgálja leginkább a gyermek érdekeit.

Felülvizsgálati követelmények

Ha a meghallgatás kötelező jellegű gondozást tart célravezetőnek, akkor a gyermek 18 éves koráig – időszakonkénti felülvizsgálat rögzítésével egyidejűleg – felügyeleti kötelezettséget írhat elő. A legtöbb esetben a gyermek továbbra is saját családjában, saját otthonában marad, de szociális munkás felügyelete alatt. Néha az a döntés születik, hogy a gyermek ne saját családjában és otthonában, hanem rokonoknál, nevelőszülőknél, vagy a helyhatóságok illetve a számtalan önkéntes szervezet által fenntartott gyermekintézmények egyikében, pl. gyermekotthonban, kollégiumban stb. nevelkedjék.

A meghallgatásnak nincs joga a gyermeket, vagy a szülőt pénzbírsággal sújtani, ugyanakkor, a gyermekre vonatkozó döntés, törvénynél fogva, kötelező.

Fellebbezések

A meghallgatás eredményeképpen született döntés ellen a gyermek vagy szülei a *megyei főispánhoz* (sheriffhez) fellebbezhetnek, a meghallgatástól számított 21 napon belül. A fellebbezésre 28 napon belül válaszolni kell. A kijelölt *gondnok* ugyanezen jogokkal rendelkezik. A *megyei főispán* döntése elleni jogorvoslatra is van lehetőség az

ügy bírósági útra terelésével (természetesen csak a törvény adta lehetőségek körén belül).

Jogi tanácsadás és jogsegély

Jogszabályban rögzített ingyenes, vagy mérsékelt térítési összegű jogtanácsadás igénybe vételére ad lehetőséget a *Legal Advice and Assistance Scheme* annak érdekében, hogy:

– a gyermek és szülei tisztában legyenek azzal, hogy a meghallgatás során milyen jogokkal élhetnek, és hogy

– tisztában legyenek a tényállás elfogadásának jogkövetkezményeivel.

A meghallgatás során jogi képviselőt nem kérhető, viszont a *békebíró* (Sheriff Court) előtti megjelenéshez már igen, akár a tényállás tisztázása végett került oda az ügy, akár pedig fellebbezés miatt.

Ismételt meghallgatás

A felülvizsgálati kérelem egy év alatt évül el. Az *ismételt meghallgatáson*, melyen a szülők és legtöbbször a gyermek is részt vesznek, a további felülvizsgálat szükségességét fenntarthatják, elutasíthatják vagy módosíthatják. A gyermek vagy a szülő kérésére 3 hónap elteltével indítható felülvizsgálat; illetve 6 hónap múlva, ha a felülvizsgálat szükségességét az előző meghallgatáson fenntartották. Az Önkormányzat Szociális Hivatala bármikor javasolhatja egy ügy felülvizsgálatát. A *szakértő* feladata az *ismételt meghallgatás* lebonyolítása.

Erőforrások

A területi helyhatóságok feladata, hogy a meghallgatásokon kijelölt elhelyezési és felügyeleti feladatok ellátásához szükséges erőforrásokat megfelelő szinten biztosítsák a gyermekek számára; valamint a meghallgatások által előírt felülvizsgálati kötelezettségeket ellássák. Az ülnökök képzése és továbbképzése a helyi önkormányzatok és a központi kormányzat közös feladata.

Gosztonyi Géza

1. számú melléklet

A szakértőhöz irányítást vagy a meghallgatásra utalást megalapozó körülmények*

* Lásd az 1975-ös skót *Gyermek Törvényt* (32. fejezet 1/, 2/, 54. §, 3. cikkely)

A gyermek kötelező jellegű gondozásba vételének elrendelésére van szükség, ha az alábbi feltételek bármelyike fennáll:

a) a gyermek bármely okból kikerült szülei felügyelete alól;

b) rossz társaságba keveredett, vagy erkölcsi veszélynek van kitéve;

c) a szülői gondoskodás hiánya miatt szükségtelen szenvedésnek van kitéve, illetve egészsége vagy fejlődése súlyosan veszélyeztetett;

d) az 1975-ös *Skót Büntető Eljárásjogi Törvényben* rögzített bármely támadást (főként szexuális, vagy erőszakos, kegyetlen jellegű támadásokról van szó) követtek el ellene, vagy ugyanabban a közös háztartásban élő gyermek ellen;

dd) a gyermek tagja (vagy várhatóan tagja lesz) olyan háztartásnak, amelyben már elkövettek az 1. cikkelyben leírt bűncselekmények bármelyikét;

e) a lánygyermek olyan háztartás tagja, amelyben a háztartás valamely nőtagja ellen már követtek el vérfertőzést;

f) elfogadható indok nélkül kerül ki az iskoláról;

g) bűncselekményt követett el;

gg) kábító hatású anyagokat, tudatosan – nem gyógyító céllal – használ és beleeleg;

h) olyan gyermekről van szó, aki már volt a meghallgatáson a *Gyermek Törvény* V. fejezete alapján;

i) a gyermek a helyhatóság gondozásában van, és viselkedése miatt speciális intézkedések megtételére van szükség ahhoz, hogy a számára megfelelő gondozásban és felügyeletben részesülhessen.

IFSW konferencia Glasgow-ban

A Szociális Munkások Magyarországi Egyesülete 1989 óta tagja az IFSW-nek (Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége), amely 1991. szeptember 3–5. között tartotta 11. Európai Szemináriumát a skóciai Glasgow-ban, 400 fő részvételével. Egyesületünk 10 főt delegálhatott e gyermekvédelmi témájú szemináriumra. („Szerepet, Jog és a Gyermek” címmel rendezték meg.)

Mivel (1993 augusztusában, Szegeden) Egyesületünk rendezheti meg a soron következő 12. tanácskozást, ezért érthető volt a nyugati kollégák Kelet-Európa (és – mint a 10 meghívás is jelzi – különösen hazánk) felé irányuló szokásos érdeklődésén messze túlmutató rokonszenve.

Egyesületünk már korábban is igen jó kapcsolatokat épített ki a nyugati társ-szervezetekkel, Glasgow-ban végre bizonyítani is tudtunk:

A skót kollégák véleménye szerint *Herzog Mária* plenáris előadása volt számukra olyan szemléletű, amilyenre ők az összes plenáris előadást szerették volna varázsolni. *Pöcze Gábor* a svájci Isidor Valimannal „boxolt a kék, meg a piros sarokban” a hazai szociális asszisztensképzés jövőjéről. *Falvai Rita* a Családsegítő Szolgálatokról, ezen belül saját projektjének tanulságairól számolt be. *Dió Zoltán* és *Gergely István* vidék-vevítéssel illusztrált beszámolót tartottak „Herkules”-terápiájukról. *Gedeon Andor* az állami gondozottak ügyében tartotta meg „szűzbeszédét”. *Gosztonyi Géza* Jan Beagley-vel (az angol társszervezet elnökével) tartott közös előadást Cardiff-ban a hazai szociálpolitika helyzetéről. *Katona Péter* a szegedi szemináriumra figyelve igyekezett ellesni a konferencia-szervezés trükkjeit. *Somorjai Ildikó* és *Tánczos Éva* sajnos előadással nem szerepelhettek, mert ők csak az utolsó pillanatban tudtak igent mondani a hételőre.

FELHÍVÁS!

A glasgow-i szeminárium alkalmával a Szociális Munkások Magyarországi Egyesülete az alábbi meghívásokat kapta: 3 fő *Oslo*-ba, 2 fő *Washington*-ba, 8 fő *Amsterdam*-ba, 10 fő *Izrael*-be, 4 fő *Portugália*-ba utazhat. Valamennyi szakmai út más-más feltételekkel lehetséges. Az Egyesület ugyan nem kívánja e lehetőségeket monopolizálni, de annak, aki ezeken a külföldi tanulmányutakon részt kíván venni, a jelentkezésen túl tennie is kell érte egyet s mást. Ne mulasszunk el egyetlen lehetőséget se, hiszen könyvből, itthon nem megszerezhető az a tudás, amit a személyes tereplátogatások alkalmával „begyűjtöttünk”. Jelentkezőket, szervezőket vár:

Gosztonyi Géza, elnök

1119 Budapest XI. Bicszádi u. 12/A I. 4.

A Csenyété Alapítványról

A Csenyété Alapítvány 1990-ben jött létre a hasonló nevű borsodi aprófalú támo-

gatására és egy átfogó fejlesztési program megvalósítása érdekében. Csenyété 300 lelkes falu a Cserehát vidékén, nagyon szép természeti környezetben, ahol azonban különösen élesen vetődnek fel mindazok a problémák – intézmények felszámolása, elmaradott infrastruktúra, a nyugdíjasok és az alacsony iskolázottságuk magas aránya, munkanélküliség, szegénység, perspektívtalanság stb. –, amelyek az ország sorvadó aprófalvait általában jellemzik.

A program célja, hogy a feltételek megváltoztatásával és a helyi adottságokra épülő önszerveződési formák kialakításával megállítsa a sorvadás folyamatát, és megteremtse az emberibb élet lehetőségét.

Vannak már eredmények: elkészült a törpevízmű, újra megnyílt a korábban bezárt helyi általános iskola, óvoda létesült, fiatal pedagógus házaspár költözött a faluba, és egy holland agrárszakember is munkához látott a háztáji gazdálkodás fejlesztése érdekében. A megélhetési viszonyok jelentős javulásához azonban további lépésekre van szükség.

EZÉRT AZ ALAPÍTVÁNY OLYAN VÁLLALKOZÓ SZELLEMŰ, LAKÁSGONDOKKAL KÜZKÖDŐ FIATALOK JELENTKEZÉSÉT VÁRJA, AKIK ELKÉPZELHETŐNEK TARTJÁK, HOGY CSENYÉTÉN TELEPEDJENEK LE, ÉS ÖNÁLLÓ GAZDÁLKODÁSBÓL ÉLJENEK.

Ehhez az alapítvány ingyenes szolgálati lakással, megfelelő földterülettel és kedvezményes traktorhasználati lehetőség biztosításával tud hozzájárulni. Cserében segítséget vár a programhoz kapcsolódó gazdaság-szervezői feladatok ellátásában. Sikeres tevékenység esetén a pályázó megállapodás szerint részesülhet a beindítandó gazdasági tevékenységek (gyógynövénygyűjtés, -feldolgozás, tejfeldolgozás, fafeldolgozás stb.) hasznából is.

A jelentkezőknek további részletes információkkal tudunk szolgálni. Jelentkezni lehet a Beszélő szerkesztőségében (VIII., Déri Miksa u. 10. T.: 134-3504), és a SZETA irodájában (Bp. VI., Csengery u. 76. T.: 112-7080)

ESÉLY-est a szociális intézmények átalakulásáról

1991. november 13-án az ELTE Szerb utcai Tanári Klubjában nagy érdeklődéssel kísért ESÉLY-est zajlott. Az est meghívott vendégei voltak: Bognár Szabolcs, Hegyesi Gábor, Ihász Márta, Orsós Éva és Talyigás Katalin. A rendezvény témája – a szociális intézmények átalakulása, jelenlegi helyzete – ma különösen nagy jelentőségű. A politikai rendszerváltás óta fokozatosan nálunk is megjelennek a nyugati világban már jól ismert intézmények: non-profit szervezetek, alapítványok, önszerveződő csoportok stb., és lassan, sok ellentmondással és bizonytalansággal terhelve ugyan, de megkezdődött a jóléti intézményrendszer pluralizálódása.

A szociális rendszer átalakulásáról a vitatkozó a szociálpolitikai kultúra, annak ágazati helyzete és a jóléti törvénykezés összefüggéseinek vonatkozásaiban beszéltek.

Bognár Szabolcs mindenekelőtt a szociálpolitikai kultúra hiányosságaira hívta fel a figyelmet. Hangsúlyozta, hogy még mindig nem született meg egy átfogó szakmai terminológia, amelynek segítségével pontosan értelmezhetővé válnak a szociálpolitikai alapfogalmak. Utalt arra, hogy mindezt az elmaradottsáért nagy felelősség terheli az előző rendszer politikáját, amely tudatosan szorította vissza a szakmai műhelyek, csoportok kiépülésének lehetőségét, és egészen 1985-ig nem tette lehetővé a felső szintű szociálpolitikai képzés megindítását.

Ehhez a gondolathoz kapcsolódva *Talyigás Katalin* arról beszélt, hogy a mai helyzetben nagy szükség van olyan alapértékek hangsúlyozására, mint a társadalmi szolidaritás és a biztonság, amelyek kontextusában az aktuális szociális kérdések értelmezhetőek. Beszámolt azokról az előítéletekről, amelyekkel az erzsébetvárosi Esély Családsegítőben végzett gyakorlati munkája során nap mint nap találkozott. Felhívta rá a figyelmet, hogy az előítéletektől és pártpolitikai szempontoktól mentes szociálpolitikai gondolkodás kialakítása elemi feltétele egy európai szintű, modern szociálpolitika kiépítésének.

Orsós Éva arról beszélt, hogy több modellértékű kísérlet indult be az utóbbi időben. Ilyennek tekinti az Esély Családsegítő és Közösségfejlesztő Szolgálat settlement-szerű szociális munka gyakorlatát, amely

egy korábban a hazai gyakorlatban is jól ismert szociális munkás módszert elevenít fel. Ezeknek a kísérleteknek éppen az a legfőbb feladatuk, hogy hozzájáruljanak a szociálpolitika területén érezhető általános fogalomzavar tisztázásához. *Hegyesi Gábor* a humán szolgáltatások területén elért eredményekről illetve hiányosságokról beszélt. Felhívta a figyelmet arra, hogy bár a humán szféra elől teljes mértékben elhárultak a politikai akadályok, és így megkezdődött a jóléti intézményrendszer pluralizálódása, a gazdasági és jogi nehézségek továbbra is nyomást gyakorolnak a humán szolgáltatás egészére. Véleménye szerint addig nem is lesz lényeges előrelépés, amíg az állami és nem állami ellátórendszer nem tud megegyezni abban, hogy hol húzható meg az állami visszavonulás határai, kinek mi a kötelezettsége, melyek a felelősségvállalási kompetencia határok. Ez a megegyezés nyilvánvalóan a pillanatnyi erőviszonyok függvénye, s a szociálpolitika mai helyzetét tekintve nem sok siker jósolható a szociális szférának.

Ehhez a gondolathoz kapcsolódva vetette fel *Ihász Márta* és *Bognár Szabolcs* egy szociálpolitikai lobby szükségességét. Az erős érdekérvényesítő lobbykkal (ipari, vízügyi) szinte semmiféle szociálpolitikai érdekképviselet nem állítható szembe. A szociálpolitika örökös kisebbségben, ellenzékiségben létezik csupán.

Máté János és *Széman Zsuzsa* a rosszbodó gazdasági helyzetben szinte szükség-szerűen megjelenő szociális demagógia vesztélyére hívta fel a figyelmet. Utaltak arra, hogy miközben az itthoni szociális gyakorlatban felerősödnek a szegénypolitikai elemek, hivatalos fórumokon egyre több szó esik az Európai Közösséghez való csatlakozásról. Ennek feltételei azonban nemcsak a sokat hangoztatott gazdasági téren hiányoznak, de a szociálpolitikában is. Utaltak arra, hogy a szociális piacgazdaság nálunk még csupán üres frázis, senki nem tudja pontosan, mit jelent ez a fogalom, itt és most. Amíg nincs jóléti törvénykezés, addig a szociális Európához való csatlakozás csupán illúzió.

Kovács Pál összegzően arról beszélt, hogy a szociálpolitika egyetlen területén – tehát sem a szociálpolitikai kultúrában, sem

az ágazati helyzetben a szociális intézményrendszerben és a jóléti törvényhozásban – nem lát rendszerváltást.

A szociálpolitikai gondolkodást erősen áthatja a krízisintervenciós szemlélet, amelyet elavult, valójában soha be nem vált gyakorlatnak kell tekintenünk, s amely pusztán a legszembetűnőbb problémák rövid távú kezelését jelenti. A szociálpolitika ágazati helyzetében sem történt lényeges javulás, a politikai döntéshozatal során továbbra is a gazdasági szempontok prioritása érvényesül, és a szociálpolitika az újraelosztásban a maradék-elv alapján részesedik.

A szociális intézmények működése ma is csak akkor eredményes, ha informális csatornákon zajlik, az együttműködés intézményes formái változatlanul alakultak ki. A jóléti törvényhozás eddig a politikai rendszerváltás óta mindössze a tisztiorvosi törvényt fogadta el, és számos létfontosságú törvényt, mint pl. a társadalombiztosítási, szociális törvényt, vagy a non-profit rendszereket szabályozó törvényt várta magára.

Magam az est összefoglalásaként arról beszéltem, hogy a mai helyzetben, egyik oldalról a tőkeszegénységtől és a jelentős szakemberhiánytól, a másik oldalról pedig a hatalmas szükséglettől szorongatva az intézmények kooperáció helyett ismét csak versenyezni kényszerülnek a kimerülőben

lévő forrásokért. A jelenlegi érdekeltségi rendszer arra készíti az intézményeket, hogy saját intézményi kereteiket megszilárdítsák, saját arculatuk kialakítására törekedjenek, és így bizonyítsák létjogosultságukat. Az együttműködést az is nehezíti, hogy a mai rendszer egy szétrendezett struktúrát kapott örökségül. Az előző rendszerben az intézmények nem a szociális problémák megelőzésére, hanem a részproblémák utólagos korrigálására ill. megszüntetésére szerveződtek. Ezért nem lehetnek hatékonyak a helyenként felbukkanó modell értékű kísérletek sem. A jelenlegi szociális ellátórendszer csak abban az esetben működne jól, ha a jelenleginél lényegesen magasabb szinten integrált rendszerré fejlődne, kiterjedt jóléti törvényhozásra támaszkodna, amely garantálja az egyének jogosultságait. Jelenleg mindenki menekül a szociális problémák megoldása elől. Az állam decentralizáció címszó alatt a korábbi állami feladatok nagy részét az önkormányzatok hatáskörébe utalja, amelyek viszont szociálpolitikai feladataik ellátásához csak részleges állami pénzügyi támogatást kapnak.

A privatizáció következtében a vállalatok egy része megszűnt vagy átalakult, és szociális téren nem vállalják korábbi kötelezettségeiket.

Lévai Katalin

Létminimum

Az Újpesti Családsegítő Központ ismét nyilvánosságra hozza létminimum-számításának eredményeit 1991. december 1-jei árakon számolva.

Családtípus	Családtagok létminimuma	Összesen	Egy főre
Egyedülálló nő	12 779		12 779
Nyugdíjas nő	10 223		10 223
Egyedülálló férfi	12 621		12 621
Nyugdíjas férfi	10 097		10 097
Anya + 1 gyerek	10 317 + 8 534	18 587	9 426
Házaspár	10 239 + 10 397	20 636	10 318
Nyugdíjas házaspár	8 191 + 8 318	16 509	8 254
Házaspár + 1 gyerek	9 566 + 9 724 + 8 109	27 399	9 133
Anya + 2 gyerek	9 724 + 2x 8 109	25 924	8 647
Házaspár + 2 gyerek	9 320 + 9 478 + 2x 7 863	34 524	8 631
Házaspár + 3 gyerek	9 153 + 9 311 + 3x 7 696	41 552	8 310

Az év utolsó előtti hónapjában újabb 203 Ft-tal növekedett a létminimum, ami 24%-os növekedést jelent a minimális megélhetés szintjén, ami így már az elmúlt 11 hónapban összességében 41,2%-os emelkedést ért el. A novemberi hónapban az átlagosnál nagyobb

mértékben nőttek a hús és húskészítmények, az olcsó tea, valamint a téli ruházati cikkek árai. A karácsonyt semmiképp sem sorolhatjuk az olcsó ünnepek közé. A létminimum szintjén egy négytagú család az alábbi költségekkel kell hogy számoljon:

Háromnapos ételmiszerköltség	1 173,0
1 liter asztali bor (2 személynek három napra: 1,6 dl/fő/nap)	79,0
1 üveg sör (2 személynek 3 napra: 0,8 dl/fő/nap)	24,8
2 doboz Symphonia gyufával	69,7
Karácsonyfa-állítást, gyertyagyújtás	721,0
Ajándékok (3 napi munkabér)	2 325,0
Üdvözlőlap két vidéki rokonnak	35,0
Vendéglátás az ünnepek alatt (kávé, linzer, Deit üdítő)	243,5
Rokonlátogatás közlekedési költségek nélkül (ajándékok: csoki, játék autó, könyv)	877,6
Összesen	5 548,6

Egy minimálbérért dolgozó embernek ezért az összegért csaknem 26 napot kell dolgoznia. Az a sejtésünk, hogy jó néhány családban ennek a minimális összegnek az előteremtése nem fog sikerülni az idei karácsonyra, de – reméljük, hogy nem hangzik cinikusán – nem ezen múlik majd az ünnepek boldogsága.

A fentiek ismeretében fokozottan aktuálisnak tartjuk, hogy az állam törvényben fogalmazza meg szociális kötelezettségeit állampolgáraival szemben. Egyébként az a véleményünk, hogy az életben maradáshoz minden magyar állampolgárnak legyen joga.

Budapest, 1991. december 10.

Újpesti Családsegítő Központ